

Bodi zmir vodilo nam pravica,
 Djanja cilj keršanstva blesk in prid,
 Ravnanju podlaga le resnica,
 Trudu vsim nasledi blag izid.
 Bodi nam vse žive dni zagernjen
 Samoprid in lastnolubja vir;
 Kviško scer nenehama obrnjen
 Žarnih želj pobožno čist ozir.

(Dalje prihodnjič.)

Deželni zbori.

Štajarski deželni zbor.

V 9. seji 29. septembra se je spet oznanilo mnogo vloženih prošenj, med drugimi tudi ona graške kupčijske zbornice zastran delanja železnice iz Gradca v Rabo. Predsednik naznani interpelacijo g. Hermana do deželnega odbora zastran podeljenja učiteljskih služeb na realni gimnaziji v Ptuj učiteljem, ki ne znajo slovenski. — Dr. Stremayer poročuje v imenu finančnega odseka o računovem sporočilu deželnega odbora za leto 1869., in o proračunu deželnega zaklada za leto 1870. Za omiko v vojaških zavodih določenih 5250 gld. se ne bo več plačevalo, ob enem se tudi pooblasti deželni odbor, da naj gledé na razmere, ki so se po novi vojni postavi zlo premenile, dela pri vladi do tega, da se odpravijo vse štipendije za učence v vojaških zavodih. Stremayer priporoča po tem, naj se poviša podpora, ki se dava društvu, ki podpira uboge pridne učence na tehniki, od 200 do 500 gold. na leto in predloži, da se vsakemu štirih razdelov šolnih na viši tehniki naj dá darilo od 100 gold., in deželni viši realki dvoje daril po 50 gold., ki se naj dajo ubogim najpridnejšim učencem. Predlogi se odobrijo. — Za uboge učence v kupčijski akademiji se spet dovoli 3000 gold. Tunnerjev predlog, naj se napravijo 4 štipendije po 150 gld. za uboge štajarske učence na rudni šoli v Leoben-u, se je tudi odobril. — Podpora za uboge ne mestne učitelje se poviša od 10.000 do 12.000 gld., ob enem se tudi naroči deželnemu odboru, da mora za učitelje dovoljeno tako razdeliti med ljudske učitelje, da se vsakemu, ki nima 100 gold. letne plače, naj pridá toliko, da bo imel 100 gold. na leto.

V 10. seji 2. oktobra gosp. Herman bere interpelacijo: zakaj se ni v razpisu službenih mest ptujske realne gimnazije slovenski jezik kot pogoj stavil? zakaj se je izbral pot poklicanja in ne razpisa? in, zakaj se je dala služba vodje in učitelja za risanje ljudem, ki slovenskega jezika čisto nič ne znajo? — V 13. seji je deželnega glavarja namestnik odgovoril na to vprašanje, pa kaj je odgovoril? Otrobe je vezal; kjer se po pravici ne ravna, ne pomaga nobena zofistika!

V isti seji je dr. Vošnjak napovedal interpelacijo na vlado zaradi zedinjenja vseh Slovencev v eno slovensko državno skupino in vpeljanja slovenskega jezika v šole in uradnije. — V 14. seji se bode brala ta interpelacija.

Deželni zbor goriški

V 3. seji 6. oktobra je dr. Tonkli stavil po slovensko dvoje interpelacij: a) zastran ravnopravnosti jezikov v šolah in uradih (je po zapopadku, razun poslednje točke in nekterih razlogov, le ponovitev lanske dotične interpelacije, na katero ni vlada niti odgovorila, niti kaj storila tega, kar se je v njej zahtevalo). Vprašanja je stavil ta-le: 1) Kaj je visoka vlada storila, ali misli storiti, da se na Goriškem enakopravnost jezikov v ljudskih in srednjih šolah in v uradnijah vresniči?

2. Misli li vlada tiste uradnike v slovenskem jeziku zadostovati. 3) Ali misli visoka vlada sploh, kedar službe podeljuje, sosebeno pa pri c. kr. apelacijski sodnji v Trstu držati se načela, da samo takim osebam službe podeli, ktere so tudi slovenščine ustmeno in pismeno zmožne? 4. Misli li visoka vlada poduk v srednjih šolah tako uravnati, da se bodo slovenski učenci na c. k. gimnaziji in realki po slovenski podučevali? Misli li visoka vlada storiti začetek dejanske izpeljave enakopravnosti jezikov na Goriškem s tem, da pri c. kr. okrožni sodnji v Gorici izpraznjeno mesto predsednika podeli taki osebi, ki je slovenskega jezika v govoru in pismu popolnoma zmožna? — Podpisani so: dr. Tonkli, A. Marušič, dr. Abram, dr. Žigon, Karol Pagliaruzzi. — Druga interpelacija je zadevala državno cesto, ki drži iz Gorice skoz Kanal, Tomin itd. na Koroško.

Tržaški deželni zbor.

„Jadranska Zarja“ piše: Posebno važnega do zdaj tržaški deželni zbor še ni sklenil. V seji 30. sept. je izrekel mestni zbor volitev gosp. Cegnarja za neveljavno, vendar ne soglasno, kakor trdi „Triest. Ztg.“ Zakaj se je to zgodilo, naj tukaj pojasnimo. Da bi g. Cegnar bil Lahon, nobeden ne bi se bil spodtikal nad njegovo volitvijo; ker se pa poteza za pravico slovenskih okoličanov, zato ga mestni očetje ne morejo videti. Da bi njega bili pri volitvi spodkopali, poslali so v njegov volitni okraj (pa tudi v druge) mnogo volitnih listkov. Pisala je te listke vse ena oseba, kar se po pisanji lahko pozná. Če niso bili magistratu listki ukradeni, ali če se niso skrivaj natisnili, kar bi vredno bilo, da se preišče, moral jih je poslati magistrat sam. Magistratni berič Kriščak (po magistratovo Crischack!) in še neka druga oseba, kakor čujemo, iz društva „Progreso“, nosila sta jih kmetom na dom. Na vseh teh listkih je bil za volilca zapisan dr. Enenkel in tudi imé vsakega volilca. Velevala sta kmetom, kdaj in kje se imajo ti listki oddati. 27 kmetov jih je v resnici oddalo, in tako je dobil dr. Enenkel 27 glasov; 13 kmetov je izbrisalo dr. Enenkelnovo imé in zapisalo namesti njega Cegnarja na listke; drugi kmetje so listke strgali, ker Enenkla niso hoteli voliti, pa si niso vedeli sicer pomagati. Gosp. Cegnar je pri vsem tem dobil 63 glasov, nasprotnik njegov, dr. Enenkel pa le 27. Zaradi tega pa, ker je onih 13 kmetov izbrisalo Enenklovo ime, zavrgla se je Cegnarjeva volitev. Prašamo: ali ta faktum ni unicum v zgodovini? Sicer se pa temu nič ne čudimo, vsaj smo vže javno slišali necega zelo číslanega mestnega očeta govoriti: „če bo Cegnar izvoljen, pa ga ovržemo“.

Deželni zbor kranjski.

V 9. seji (ktero smo že zadnjič na kratko omenili) je ustavni odbor poročal o pismu ministra dr. Giskre zaradi zapisnikov zborovih. Poročevalec Svetec je o tem pismu poročal tako-le:

Ustavni odbor je dobil v zadnji seji nalog, naj pismo c. k. deželnega predsedstva od 26. dne u. m., s katerim se naznanja odpis vis. c. kr. ministerstva notranjih zadev zastran tega, kako naj se pišejo in verificirajo sejni zapisniki, prevdari, in sl. deželnemu zboru že v prvi prihodnji seji primerne predloge o tem prinese. Po tem nalogu je ustavni odbor vzel to pismo v posvetovanje, ter ga je na vse strani, tako zastran oblike ali formalnosti, kakor zastran same reči ali meritornosti na tanko prevdaril, ter ima danes čast, po svojem poročevalcu vspeh svojega posvetovanja in storjeni sklep slavnemu zboru predložiti.

Kar se tiče najpred formalnosti, ustavni odbor nikakor ne more pripoznati, da bi bil gosp. minister no-

tranjih zadev s svojim odpisom pravo in parlamentarno pot ubral; pa tudi ne, da bi bil on, izdati taki odpis, imel kateri pravni ali postavni vzrok.

Zakaj to je menda vsaj nedvomljiva, tako pri nas, kakor po vseh drugih ustavnih državah pripoznana resnica, da je to, kako naj se pišejo sejni zapisniki, notranja stvar deželnega zbora samega. Najjasnejši dokaz temu je, da je naš deželni zbor to reč, kolikor je bilo dozda treba, uravnal s §. 40. svojega opravnega reda, kteremu je pritrdilo tudi Njih Veličanstvo.

Ker naša deželna ustava, kakor je znano, zastran tega, kako naj se pišejo sejni zapisniki, nič ne ukazuje, potlej vsaj po prebranem in po Njih Veličanstvu potrjenem §. opravnega reda ne more več dvomljivo biti, da je deželni zbor v tej stvari popolnoma samostojen in neodvisen, in da ministerstvo nima nobene pravice mešati se v to, kar deželni zbor v tem obziru sklene.

Na dalje bi bil g. minister moral premisliti, da je deželni zbor postavodajalni faktor, kateri ima v smislu člena I. oktoberske diplome ter po obstoječi državni in deželni ustavi sodelovati pri postavodajavstvu, in da mu posvetovalni predmeti ne smejo in ne morejo dohajati po drugi poti, kakor po tisti, ki jo zapoveduje §. 35. deželne ustave, dotično §. 10. opravnega reda.

Iz tega je spet popolnoma jasno, da g. minister, ako je želel, da bi deželni zbor kateri svoj sklep spremenil, ali kaj novega sklenil, ni imel pravice, odpise ali ukaze pošiljati, ampak bi bil moral, zadobivši poprej potrebno privoljenje od Njih Veličanstva, po poti, ki jo ukazuje omenjeni §. 35. deželne ustave, predlogo prinesiti pred deželni zbor.

Ako se g. minister opira na to, da so sejni zapisniki podlaga legislativnim delom, in da se predlagajo Njih Veličanstvu, mora se opomniti, da to ni nova okoliščina od letos; zakaj lani so se ti zapisniki pisali spremenoma ali samo po nemško ali samo po slovensko, pa vendar to ni zaviralo, da bi Njih Veličanstvo ne bilo več lani sklenjenih postav potrdilo. Tudi je ono po glasu Najvišega sklepa od 13. januarja t. l. sejne zapisnike lanskega zbora brez vsake opombe na znanje vzeti blagovolilo. Zatoraj res ni vedeti, zakaj bi letos zaviralo, kar lani ni zaviralo, in zakaj bi letos prav ne bilo, kar je lani prav bilo. Ravno tako težko je razumeti sklicevanje g. ministra na člen 19. osnovnih državljanskih pravic, in na ravnopravnost vseh narodnih jezikov, ker iz našega zbora ni bilo zastran tega nobene pritožbe. Če pa misli g. minister, da se mu je treba za narodno ravnopravnost iz svoje uradne dolžnosti potegniti, — potlej je čudno, da si je v ta namen samo kranjski deželni zbor izbral, ko mu je vendar znano, da se na Štajarskem in Koroškem pišejo samo nemški, v Gorici, v Trstu in Istri pa samo laški zapisniki, čeravno je po vseh teh deželah veliko več Slovencev, kakor na Kranjskem Nemcev. Ustavni odbor tedaj ni mogel najti nobenega ne parlamentarnega, ne ustavnega razloga, ki bi opravičeval ministrovo vtikanje v notranje zadeve našega zbora, in bi bil lahko in po vsi pravici nasvetoval, naj se čez ministrov odpis prestopi na dnevni red.

Ali ker je vprašanje, v katerem jeziku naj se pišejo sejni zapisniki, prišlo pred slavni zbor, bil je ustavni odbor te misli, da slavni zbor nima zakaj ogibati se, da bi ne dal razločnega odgovora in da bi stvari končno ne rešil. Saj se slavni zbor načelu narodne ravnopravnosti nikdar ni ustavljal, temveč ga je na vso moč zagovarjal, in ga tudi zastran zapisnikov djansko s tem pripoznaval, da so se lansko leto zapisniki po slovensko in nemško pisali in da letos, ako so se začeli samo po slovensko pisati, to ni bilo po sklepu de-

želnega zbora, in bi se bilo gotovo predrugačilo, ko bi bil kdo zahteval.

Iz tega po slavnem zboru vselej spoštovanega načela nasleduje samo po sebi, da, če je treba skleniti, v katerem jeziku naj se pišejo sejni zapisniki, ta sklep ne more drugačen biti, nego ta, da naj se pišejo v obeh, v slavnem zboru navadnih jezicah, in ustavni odbor, ko ta sklep svetuje, si je v svesti, da popolnoma ustreza mislim in nazorom slavnega zbora.

Samo po sebi se pa razumeva, da ima po smislu narodne ravnopravnosti in člen 19. osnovnih pravic vsak poslanec pravico, da govori in predloge stavi, v katerem teh dveh jezikov hoče, in da ga nihče ne more siliti, da bi svoj predlog v drugi jezik prestavljal. Iz tega pa sledi, da pridejo posameznih poslancev predlogi — ker zapisnikar nima poklica, da bi jih prestavljal — v smislu §. 12. opravnega reda tako v zapisnik, kakor so bili postavljeni.

Ustavni odbor prinaša tedaj sledeči predlog:

Slavni zbor naj sklene:

Sejni zapisniki naj se z natančnim ozirom na §. 12. opravnega reda pišejo in verificirajo v slovenskem in nemškem jeziku. —

Podali smo svojim bralcem celo to sporočilo, da vidijo, da narodni zastopniki zbora kranjskega se ne dajo po nikakem ministerskem ukazu vkreniti na drugačno pot, kadar imajo jasno ustavno postavu za se, — da pa so le spoštuje ravnopravnost dovolili v to, da za zapisnike poleg slovenskega velja tudi nemški jezik. Čenčalo se je sicer potem po mestu, ker se deželni zbor ni udal z zvezanimi rokami neustavnemu ukazu, da se bode deželni zbor razpusil, in že je bil velik „jubel in Israel Kasino“; al če bi se to zgodilo zaradi tega, kazalo bi se, da je — v Avstriji ustave konec! —

Pri obravnavi poročila šolskega odseka o vladinem predlogu postave o realkah so se razpredli pikalni razgovori med narodno in protivno stranko. Šolski odbor je namreč nasvetoval, naj se dá načrt te postave deželnemu odboru nazaj, da se o njem temeljito posvetuje ter da ga primerja s postavnimi vodili realnih gimnazij drugih krajev, in da naj pretresa vprašanje, ali bi ne bilo z ozirom na razmere naše dežele bolje, da se spodnja realka prestroji v realno gimnazijo ter da deželnemu zboru v prihodnji sesiji svoje nasvete predloži. — Zoper ta nasvet šolskega odbora zahteva poslanec dr. pl. Kaltenegger, da se predlog te postave ne obravnava precej danes, ampak še le v prihodnji seji. Ker pa ni obveljalo, da bi se bila obravnava te postave na prihodnjo sejo preložila, je nasvetoval, naj se dá šolskemu odboru naloga, to postavu še enkrat in sicer v meritorično ali določno posvetovanje vzeti ter o njej deželnemu zboru predloge staviti. V svojem govoru hvali dr. pl. Kaltenegger marljivost in delavnost ministra Hasner-ja v šolskih zadevah ter skuša dokazati izvrstnost vladinega predloga postave o realkah. Poslanca Dežman in Kromer sta pritkavala govoru dr. Kalteneggerja. Poslanec Kromer je tudi deželni odbor zgrabil, češ, da ni nič storil, da bi mogel temeljito poročati o postavi, kojo mu je izročil lansko leto deželni zbor v posvetovanje. On občuduje potrpežljivost, ki jo ima vlada z narodno stranko! — Od narodne strani zagovarja prvi dr. Costa nasvet šolskega odbora, namreč ta, da se izroči vladin predlog te postave deželnemu odboru za poročanje v prihodnji sesiji. Dr. Costa dokazuje škodo, ki bi izvirala iz tega, ko bi deželni zbor že zdaj sklenil novo postavu za realke, ako še ni mogoče po skušnjah drugih krajev o tem soditi, ali so res realke po načelih nove postave boljše nego so realke po sedanjih osnovi. — Ako deželni zbor sklene za

realke novo postavo, se bo morala ljubljanska realka po novi postavi presnovati, o kateri se ne vé, kako bo vstrezala potrebam naše dežele; bilo bi toraj nespa-
metno, edino realko, ki jo imamo, le na poskušnjo nove ne dosti jasne postave prestvarjati, ker nova postava se naslanja ne na skušnjo, ne na djanske dokaze družih krajev, na česa bi se tedaj neki mogel naslanjati deželni zbor pri posvetovanji o tej postavi. Za našo deželo ne bo nobena nesreča, ako se ne sklene že letos nova postava za realke, marveč veleba nam previdnost, da se ne prehitimo s to rečjo. — V smislu dr. Costovem je govoril tudi poslanec dr. Bleiweis; rekel je, da vlada zmirom prenareja in prestvarja, pa je vendar v naši državi marsikaj tako slabega, da se je le čuditi, da more kaj takega od vlade priti. On se čudi temu, da vlada tako hiti in sili z novo postavo o realkah, kot bi gorelo nad nami, ter vpraša c. k. deželnega predsednika, zakaj vlada z drugimi, veliko bolj potrebnimi prenaredbami tako dolgo čaka in odlašča, na primer z vpeljavo domačega jezika v šole in uradnije, ker deželni zbor je že pred 2 letoma dotično postavo predlagal in sklenil, ali ta postava še zdaj ni potrjena. Pri takem ravnanji vlade ne morejo imeti narodni poslanci nikakor veselja, izdelavati ali presojevati novih postav, ker vidijo, da se vladi z drugimi rečmi, ki so našemu narodu najpotrebnejše, nič ne mudi, kakor so na priliko obrtnijske in rokodelske šole, da bi, na priliko, saj kedaj umne domače zidarje dobili namesti laških itd. Svoj govor končuje pravi dr. Bleiweis, da je treba pri novih napravah zmiraj gledati tudi na stroške, ki se deželi nakladajo, in da se ne nakladajo ljudem čedalje večja bremena; on in poslanci njegove strani zastopajo kmečke občine, morajo tedaj gledati na to, da naroda našega ne pritiskajo presilne naklade; poslanci nasprotne strani nimajo nobene zveze z ljudstvom, zato jim je lahko vsaki postav pritrditi, ako le od vlade pride. — Zoper ta izrek se iustavi poslanec Kromer, in deželni glavar opominja dr. Bleiweisa, da v zboru sedijo vsi kot poslanci svojih volilcev. Konečno besedo o predlogu postave zastran realk je imel poročevalec baron Apfaltrern, ki je govoril v smislu odborovem ter nasvetoval, naj deželni zbor sklene, da se vladni predlog dá nazaj šolskemu odboru, da prevdari in deželnemu zboru nasvetuje načela, po katerih naj deželni odbor pripravi predlog o tej postavi za prihodnji deželni zbor.

Opravila 10. seje so bila mnogobrojna. Slovenski zapisnik se je brez vsakake opombe potrdil, pri nemškem je pa c. k. deželni predsednik trdil, da je treba to tudi v nemški prestavi dodati, kar je izvirno slovenskega. Ta opazka je zopet izprožila živ razgovor o tem, kako naj se pišejo in odobravajo sejini zapisniki. Poslanca Svetec in dr. Costa se sklicujeta na dotični sklep poprejšnje seje, poslanec Dežman zahteva, da naj se pišejo slovenski zapisniki čisto slovenski, nemški pa čisto nemški, poslanec Kromer pa v absolutističnem plamenu kliče deželnemu glavarju, da naj kar zapové, kako se ima zgoditi. To pa spravi poslanca Kramariča na noge, da vpraša, kako je vendar to, da se nemška stranka deželnega zbora, sklicevaje se na §. 19. državne ustave, tako poganja za nemške sejine zapisnike, cesarske gosposke pa pravice slovenskega jezika popolnoma zanemarjajo; Kramarič pravi, da cesarska sodnija njegovega kraja vsakemu vrata pokaže, kdor od nje zahteva, da bi mu slovenski pisala, ter da se je že njemu samemu to večkrat zgodilo. — Pri glasovanji zbornica tudi nemški zapisnik z večino glasov potrdi. — Potem je bila brana zaupnica, ki jo je poslalo politično društvo „Slovenija“ večini deželnega zbora, isto tako predlog poslanca dr. Razlaga zaradi ustanovitve deželne zavarovalnice za poslopja

in nepremakljivo blago zoper škodo ognja, in 3 predlogi poslanca dr. Zarnika, 1) zaradi prenaredbe §. 4. deželnega reda v tem smislu, da si deželni zbor sam izvoli deželnega glavarja in namestnika, 2) zaradi vpeljave slovenskega jezika pri deželnem odboru in po vseh deželnih uradnijah od 1. januarja leta 1870. počenši, 3) zaradi stalnega prestrojenja deželne bolnice. Razun tega je došla v tej seji deželnemu zboru prošnja Adolfa Obreze in Jurija Milavca iz Cirknice kot zastopnikov bivšega zakupnega društva za poberanje vžitnine od vina, od vinskega in sadnega mošta in od mesa, da bi se ne tirjala za 1867. leto odstotna davščina (pristojbnina) 122 gl. 80 kr. — Potem se vrše opravila dnevnega reda, namreč računski sklepi in računi mnogih deželnih naprav. Vabila dunajske družbe „prijateljev glasbe“, da bi se iz kranjskega deželnega zaklada dovolilo 2000 gold. za ustanovitev brezplačnega mesta za Kranjce na dunajskem konservatoriju, deželni zbor ni vslišal.

V 11. seji se je debata zaradi jezika v zapisniku zopet ponavljala, vendar pa sta bila oba zapisnika, slovenski in nemški, z večino glasov kot pravna spoznana in potrjena. — Poslanec dr. Bleiweis je izročil deželnemu zboru sledeče od 20 poslancev podpisane predloge:

„Slavni deželni zbor naj vsled §. 19. drž. osnovne postave o splošnih državljanskih pravicah za c. k. uradnije sklene sledečo postavo: S potrjenjem deželnega zbora Mojega vojvodstva Kranjskega ukazujem tako-le: §. 1. Slovenski jezik naj vsem c. k. uradnijam rabi tako-le: a) slovenske vloge se vselej rešujejo v slovenskem jeziku; b) zaslišbe in obravnave s slovenskimi ljudmi se opravljajo v slovenskem jeziku; v slovenskem jeziku se pišejo vsi dotični protokoli ter izdajajo dotične rešitve in posebno zatožbe in razsodbe; c) vsi ukazi, vabila, razglasi in naznanila slovenskim ljudem se pišejo v slovenskem jeziku. §. 2. Določbe prejšnjega paragrafa veljajo za vse uradnije, posebno za vse politične, davkovske in sodne reči v civilnem kakor v kazenskem postopu. §. 3. Ministrom, katerih se dotiče, nalaga se izvršilo te postave“.

„Slavni deželni zbor naj vsled §. 19. drž. osnovne postave o splošnih državljanskih pravicah zaradi učnega jezika v ljudskih šolah in v šolah za učiteljske pripravnike Mojega vojvodstva Kranjskega sklene sledečo postavo: S potrjenjem deželnega zbora Mojega vojvodstva Kranjskega ukazujem tako-le: Za javne šole, to je take, ki jih zdržuje postava, dežela ali občina. A. Za ljudske šole. §. 1. Po vseh ljudskih šolah na Kranjskem je slovenski jezik, samo v nemških občinah na Kočevskem in v Weissenfels-u je učni jezik nemški. §. 2. Na normalki v Ljubljani se napravijo, če je treba, za Nemce nemški paralelni razredi. B. Za šole za učiteljske pripravnike. §. 3. V šolah za učiteljske pripravnike je učni jezik slovenski. §. 4. Ministru za nauk in bogočastje nalaga se izvršilo te postave“.

„Slavni deželni zbor naj sklene: Visoka c. k. vlada se prosi: 1. da se v vse gimnazije na Kranjskem vpelje slovenski jezik za učni jezik, in v Ljubljani, če je treba, naj se za Nemce napravijo nemški paralelni razredi; 2. da, ako so v odpisu gospoda ministra za nauk in bogočastje od 10. sušca leta 1869., št. 21/Pr., zaradi pravoznanstvenih akademij omenjene obravnave že dognane, naj pred prihodnji državni zbor prinese načrt postave, kako naj se v Ljubljani napravi akademija za pravoznanstvo s slovenskim učnim jezikom, — ako pa se take akademije ne dajo osnovati, naj se ustanovitev slovenskega vseučilišča v Ljubljani prične z osnovo juridične in filozofične fakultete.“ —

Potem se je začelo posvetovanje in razgovor o predlogu šolskega odseka o novi postavi zastran nadzorovanja šol. Poslanec g. Tavčar je dal to šolsko po-

stavo na drobno reščeto ter o njej rekel, da je individualni svobodi in naši narodnosti protivna; ta postava starišem do otrok v šolskih rečeh ne pušča druge pravice nego da smejo otroke imeti; oni morajo svoje otroke v šole pošiljati brez ozira na to, kakošne so šole in kaj se v njih uči, in tudi ne gledé na to, ali je šolski poduk v duhu krščanske vere ali ne, ker šole imajo biti po načrtu nove postave brez-konfesionalne, to je, brez ozira na to, ktere vere so šolarji. Ali take šole so za Ameriko, kjer so verske stranke med seboj vse križem pomešane, kjer se gleda le na materijalno korist; in še v Ameriki so si začeli spoznavalci posameznih vér novejši čas šole po glavnih vodilih svoje vére ustvarjati. Da se otrokom krščanskih starišev daje prava krščanska šolska izreja, mora tudi krščanska vera na ves šolski poduk svoj upljiv imeti, drugače se bode širila po novi postavi verska mlačnost, torej morajo imeti šole glavni značaj vére šolske mladeži. — Dasiravno je vladin načrt postave o šolski nadzorniji proti načelom krščanske vere in naše slovenske narodnosti namerjen, ga je vendar slovenska narodna večina deželnega zbora v pretres vzela ter ga po svojem mnenju preuredila, ker ako bi mi rekli, da nečemo s to postavo nič opravičiti imeti, bi vlada ravnala absolutistično, kar je že preteklo leto dokazala. Ako pa vlada ne potrdi te postave po naših preuredbah, nam bode dajala naša krščanska vera in narodna zavednost zadostno moč, da se ohranimo. — Poslanec pl. Langer, šolski nadzornik, ugovarja, da bi bile šole zadnje leto slabše nego so bile prej. Na to prime besedo poslanec dr. Toman ter pravi, da se je naš deželni zbor lansko leto pri sklepanju postave o šolskem nadzorništvu vjemal in ravnal po dotični postavi državnega zbora leta 1868.; al dunajska vlada postave, kojo smo mi lansko leto sklenili, ni Njegovemu Veličanstvu v potrjenje priporočila. Vlada pravi, da se ona drži postav, al pri nas se vpeljuje rado le z ukazi. Pravico, dajati šolske postave, imajo deželni zbori, nam se pa ta pravica krati — al o tem bo govorjenje pri obravnavi pravičnega poročila deželnega odbora. — Za dr. Tomanom govori poslanec Kromer za postavo po vladinem načrtu; on pravi, da so bili do sedaj šolski učitelji mežnarji in mizni pogrinjači fajmoštrov; da ne spodkopuje vere, ampak da je osnovana potem, da se v verskih rečeh vraže zatirajo; naj duhovščina skrbi za dober verski poduk šolske mladeži, potem se ni bati, da bi učeni ljudje bili sovražniki vere; sklepa pa svoj govor z očitanjem, da duhovščina daje ljudstvu izgled, postavam se ustavljati. — Za njim pa dokazuje poslanec Svetec s paragrafi ravno te postave, da vsled nje imajo biti šole res brezverske; da nam je ta postava poslana, oktroirana, ali ne le naši deželi, ampak tudi drugim, ker zoper to postavo ni le kranjski deželni odbor protestiral, ampak protestirali so zoper njo tudi drugi deželni odbori, in med temi deželni odbor v Lincu in celó mestni odbor dunajski. — Za Svetcem vstane Dežman in s zeló povzdignjenim glasom deklamira zoper govor poslanca Tavčarja in „klerikalno“ stranko, ter pravi, da oni, katerim se nova šolska postava zdi neličerna, sicer v svojem ravnanju ne priznavajo načela osebne svobode. (Ohó!) On očita duhovnom, da hočejo imeti za-se predpravo, v šolah ravnati po svoji volji. — Za Dežmanom se vzdigne zopet poslanec Kromer in razklada, kaj govori nova šolska postava o verskem poduku, in pravi, da ni res, da meri nova postava na brezverske šole. Al poslanec Svetec z začudenjem zavrne govornika z dotičnim §. nove šolske postave državnega zbora l. 1868. — Potem poprime dr. Costa besedo ter pravi, da po poslancu Tavčarju izgovorena načela niso načela fajmoštra Tavčarja, kakor

Dežman misli, ampak to so načela vseh narodnih poslancev in vsega slovenskega naroda, ter da bi se dalo o tem celi teden govoriti. S povzdignjenim glasom konča Costa svoj govor z besedami: Vera je podlaga vseh vednosti in vsega narodnega življenja. — Potem govori dr. Kaltenegger (to se razume) za vlado in toraj za vladin predlog postave in pravi, da v postavi nikjer ne stoji kaj tacega, iz česar bi se moglo sklepati, da je vladin načrt nove šolske postave veri sovražen. — Na to se vzdigne poslanec dr. Toman in pravi: Principi, o katerih se posvetujemo, so veljavni pa različni; — mi pravimo, da šola mora biti z vero zvezano, Vi pa hočete imeti šolo od vere ločeno. Naše ljudstvo se opira na vero in se mora na vero opirati, da bode kedaj kaj, kakor so se opirali nekdanji Izraelci ob času svojega vodje Mojzesa na vero, ter so tako postali zgodovinski narod. Očita se od druge strani našim duhovnom, da oni ne skrbé za poduk ljudstva, da ga oni ne podučujejo v znanstvu postav. Ali je mar vlada kedaj ljudstvo podučevala o postavah? Ves poduk, ki ga je naše ljudstvo do zdaj dobivalo, dobivalo ga je le po duhovnih, ter tudi le po duhovnih kaj izvé o postavah; naši duhovni imajo v našem socialnem življenju sploh velike zasluge za omiko in poduk našega noroda. Govornik vpraša poslanca Dežmana, kdo je več šol napravil: duhovni ali pa vlada, ter zahteva od njega, da naj mu dokaže to s številkami. — Dežman imenuje samo dve šoli, ki ju je vlada napravila, in sicer glavno normalno šolo v Ljubljani in v Idriji. Kaj revni dokaz to! — Potem se začne razgovor o posameznih paragrafi postave po načrtu šolskega odseka, ki se izvzemši §§. 3. 4. 5. 19. 34. 35. in 38. vsi brez debate potrdijo. Pri §§. 3. 19. in 35. so pa pokazali govorniki nemške strani, namreč poslanci Kromer, Kaltenegger in Dežman prav precartano skrb za to, da bi duhovščina in deželni odbor kar najmanj s šolami in šolskimi zadevami opraviti imela. Poslanec dr. pl. Kaltenegger je priporočal preuredbo §. 35. v tem smislu, da bi deželni odbor (ki je po večini zdaj národen) ne imel pravice onih dveh udov ministerstvu zaznamovati, ki se imata iz sredine učiteljskega stanú v deželno šolsko svetovalstvo voliti. — Temu Kalteneggerjevemu nasvetu se je dr. Costa krepko uprl, povdarjaje, da po šolskem odseku izdelani načrt šolske postave že tako prepušča vladi, da ona voli večino udov deželnega šolskega svetovalstva kakor sama hoče; deželni zbor si mora pa tudi kaj pravic in nekoliko avtonomije gledé deželnega šolskega svetovalstva prihraniti, ktero je tako važno in bode sčasoma še važnejši, ker se zdaj še ne vé, kake in kolike dolžnosti in kolike stroške bo vsled nove postave, ki jo zdaj sklenemo, morala naša dežela prevzeti, toraj je le naravno, da se daje tudi deželi pravice v tej zadevi, ako nočemo sami zoper deželno avtonomijo ravnati ter se odreči našim pravicam. — Z malimi preuredbami nekterih paragrafov je bila potem ta postava sprejeta.

12. seja deželnega zbora 11. oktobra bila je zeló zanimiva in važna. Danes podamo le kratek načrt. — Dr. Toman je izročil prošnjo zastopnikov Bloških faranov za novo volitev občinskega odbora, poslanec dr. Razlag je pa stavil vladi vprašanje: ali ima naša dežela kaj takih starih dolžnih pisem, kojih obresti so do leta 1860. še le čez 30 let zastarale, po razglasu finančnega ministerstva od leta 1860. pa zdaj že čez 6 let zapadejo? Vladni zastopnik pl. g. Conrad je obljubil, da na to odgovori v prihodnji seji. — Dr. Bleiweis je zboru podal prevažni nujni predlog, podpisan od 19 narodnih poslancev: naj deželni zbor gledé na §. 19. deželnega reda prevdari, kako ustrezajo splošne postave in naredbe od 21.

decembra 1867. leta počenši razglašene deželni koristi. — Podpiral je svoj predlog blizo tako-le:

Stojé na temelji ustave imamo tedaj pravico spustiti se v presojo državnih postav in naredeb. Al ozi-
raje se na mnogotere naredbe in postave, ki so nam
došle od 21. decembra 1867. začeni iz rok dunajskega
državnega zbora, veže nas tudi dolžnost, da se spu-
stimo v to presojo. Veže nas pa dolžnost iz dvojnega
ozira — iz ozira na deželo našo, kateri smo zastop-
niki, in z ozirom na Avstrijo, kateri zvesti udje smo
Slovenci.

Kar se tiče koristi domovine naše, došle so nam
raznotere naredbe in postave, o katerih so se dosto očitno
in dosto glasno čule pritožbe, da se ne strinjajo niti z
avtonomijo deželno, niti z materijalnimi in-
teresi, niti z narodnimi pravicami, niti s ver-
skim čutjem katoliškega našega naroda. Dunajski
zbor, v katerem zvonec nosi nemški liberalizem, se celó
nič ni oziral na pravice in posebnosti avstrijskih kra-
ljestev in deželá, — s tem pa je vedé ali nevedé žalil
njihovo pravo in čutje. Bili so sicer tudi naši poslanci
v tem zboru, ki so se s poljskimi in tirolskimi poslanci
— hvala jim! — krepko zoperstavili marsikterim nare-
bam in so odločno mnogokrat rekli: to ni pravo — al
mala množica bila je vsigdar majorizirana po oholem
glasu nemških gospodov, rekočih: „sic volumus, sic
jubemus“ — in konec je bilo besedi.

Ker je pa Slovenec vsegdar bil in bode lojalen Av-
strijan, ne morem si kaj, da ne bi tudi vprašal: ali so
mnoge naredbe in postave poslednjih 2 let tudi Av-
striji na blagor? — Avstriji — sem rekel — žalibog!
da smo celó izgubili častitljivo starodavno ime. Po ne-
srečnem dvalizmu na dvoje razcepljena zove se zdaj
le Cislajtanija ali pa brez imena skupina „der im
Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder“. Mi
ne zanikujemo Magjarom pravic, ki jim gredó po zgo-
dovinskem pravu, al da so Avstrijo razkosili na dvoje,
a da so vzeli meso, nam pa pustili kosti, — da so na-se
vzeli le 30 percentov, nam pa jih navalili 70 — in vrh
tega ostala kraljestva in dežele žrtvali nemškemu cen-
tralizmu, to je krivica, po kateri je nastala nevolja po
vseh ostalih kraljestvih in deželah, — to je oni glasovi-
viti „Ausgleich“, — gospôda moja — kterege se radu-
jejo vnanji sovražniki Avstrije, ki hrepenijo po razpadu
njenem!

Tak je stan dandanes v „nekdanji“ Avstriji. Nihče
ga tajiti ne more; vsak pa ga obžalovati mora, kdor
ima srce za-njo. Tak stan pa nam naklada dolžnost,
da resno prevdarjamo, kako bolje prihodnost vstvariti
ožje naši domovini Sloveniji in naši državi Avstriji.

Ker tedaj našim patriotičnim državnim poslancem
v dunajskem zboru ni bilo moči odvrniti kar ni na ko-
rist deželi naši a tudi ne na korist državi, treba, da se
deželni naš zbor — na podlagi ustave naše — posluži
te pravice in nasvetuje, kar zahteva blagor občni.

V ta namen je bil izvoljen poseben odbor sledečih
5 udov, namreč: dr. Bleiweis, dr. Razlag, dr. To-
man, Svetec in dr. Zarnik. — Potem je prišla na
vrsto obravnava predloga, ki ga je stavil deželni odbor
zarad prenarodbe deželnega volilnega reda, in zastran
tega, da izreče deželni zbor, da on nikakor ni za di-
rektne volitve državnih poslancev. — Deželni zbor je
sprejel z večino glasov ta predlog deželnega odbora.
Govorniki o tem predmetu so bili: dr. Kaltenegger,
Kromer, Svetec, dr. Toman, dr. Zarnik, baron Apfal-
trern in dr. Costa kot poročevalec. Razprave in posa-
mezni govori bili so jako tehtni in imenitni, ki jih pa
moremo še le v prihodnjemu listu bolj na drobno njih
važnejše točke podati.

Dopisi.

Iz Črnegavrha pri Idriji 8. okt. — Močno mora
razveseliti vsacega domorodca, ako vidi, da omika ljud-
stva čedalje bolj napreduje; temveč pa ga mora v srce
zaboleti, ako kje vidi, da ni tako. Za omiko ljudstva,
na vsako stran nam veliko koristijo čitalnice in bralna
društva, ktera se snujejo po mnogih trgih in vaseh.
Žalibog, da se v naši občini še ni ustanovila narodna
čitalnica, ktera bi veliko pripomogla, da bi ljudstvo ne
ostalo v nevednosti taki, da ga še zmirom lahko kak
nemškutarsk pisac za nos vodi. Gosp. učitelj, veste
kaj ste lansko leto rekli, ko se je nekdo toliko za
osnovanje čitalnice v naši občini trudil? Rekli ste, da
ta nima veljave za to; čakali smo po tem teden za
tednom, da Vi jo nam osnujete; cerkveno godbo ste
včasih zamudili, da bi bili kmalu o največjih praznikih
tiho mašo imeli. Al vse to smo Vam prizanesli, mislé,
da spisujete pravila za čitalnico. Al še zmiraj jih ni!
Če pa sami ne delate za napravo narodne čitalnice, ne
ovirajte, da to kdo drug stori!

Črnovrški.

Iz Brezovice poleg Ljubljane. (*Nekaj o lovu in
pridelku.*) Nadjam se, ker je ravno zdaj čas za lov, da
mi ne bote zamerili, gospodje lovci, da se tudi jaz z
mojimi besedami v lov vtikam, in vam mesto tolstih
prepelic, ktere so že v gorkejši podnebje odšle, svetu-
jem druge tice, da bi jih streljali, namreč vrane črne
in sive (*Corvus cerone* in *C. cornix*). One dajo prav
zdravo divjačino, nam bi pa bilo streljanje teh škodljivk
v veliko korist. Te živali bi se lahko brez hektarja in
lede dobile. Nobenemu lovcu bi ne bilo potem treba
na večer, iz lova gredé svoje prazne torbe obžalovati,
kajti sleherni bi si jih lahko toliko nastrelil, kakor
lažnjivi kljukec rac, da bi vse binglalo vran okoli
njega. Vrane so se pri nas tako zelo pomnožile, da v
večih tropah letajo po naših poljih tje in sem. Kadar
se ktera takih drhal v kako turšico zapodí, je posest-
niku v malo trenutkih vkljub slamnatemu možu in dru-
gih strahov grdo oderejo in veliko škode napravijo. —
Ajda nam je spet slabo rodila; krompir nam gnijje;
in turšico, ktera nam sicer dobro rodi, pa te tolovajke
kvarijo; kaj bo? — Če pa tudi vi ne marate te vrste
jerebic, pa nam naznanite strah, kterege se te liberalke
bolj bojé kakor slame v hlačah, da bomo mogli turšico
škode varovati.

En kmet R....

Iz Ljubljane. (*Odbor družbe kmetijske*) pomnožen
po zastopniku c. k. deželne vlade in deželnem glavarju,
je v poslednji seji odločil, da se z državne subvencije
z 2800 gold. kupi 16 bikov, ki se dadó občinam ali
pa podružnicam kmetijskim. Trije odborniki so se že
podali na Štajarsko in Koroško, da kupijo bike. Dalje
je bilo sklenjeno, da se za 1000 gold. kupi ovnov in
ovác jezerskega in trbiškega rodú, ki se tako
razdelé po deželi, da gospodar, ki se podvrže pogojem,
ki se bodo kmalu po „Novicah“ in „Laib. Zeitg.“ na-
znanje dali, dobí 1 ovna in 2 ovci. — Zarad zboljšanja
gospodarstva na planinah je bilo sklenjeno, sl.
ministerstvo kmetijstva prositi, da dovoli 200 gold. za
prestavo izvrstne Trientelnove knjige v slov. jezik,
1000 gold. za premije po 50 do 100 gold. takim gospo-
darjem, ki na svoji planini izgledno gospodarijo. — Za
gnojnišča, ki bodo tako narejena kakor bo družba
kmetijska poduk dala, se bodo dala premija po 30 gold.
in to posebno manjšim kmetom.

— (*Odbor kmetijske družbe*) je v seji 3. t. m.
prevdarjal prosilce za bike, katerih se je oglasilo 38,
ter prevdaril, da za 2800 gold. se bo dalo k večem
kupiti 15 žlahnih bikov.

— (*Preskušnje učencev iz živinozdravilstva*) so bile